

Nr 117.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län; given Stockholms slott den 5 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Föredraganden, statsrådet Domö, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet.

I anledning av ansökan av Gustaf Fransson i Hädinge m. fl. verkställde lantbruksingenjören C. Berner efter vederbörligt förordnande och med biträde av gode män syneförrättning avseende torrläggning av den s. k. Horssjön med kringliggande marker i Kävsjö och Värnamo socknar av Jönköpings län. I utlåtande den 12 maj 1937 förklarade synemännen, som ansågo att företaget icke vore att anse såsom sänkning av sjö, att laga hinder mot företagets utförande icke föreläge. Företaget skulle benämnas Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937. Mot synemännens utlåtande anförde vissa sakägare besvär hos Söderbygdens vattendomstol med yrkande att förrättningen måtte undanröjas eller ock klagandena befrias från delaktighet i företaget. Vattendomstolen fann i utslag den 22 augusti 1938, att företaget

vore att anse som dikningsföretag samt att alla ägare till eller delägare i mark, som vunne båtnad genom företaget, vore skyldiga deltaga i kostnaden för detsamma. Vattenöverdomstolen, varest förenämnda klagande sökte ändring i vattendomstolens utslag, fann i dom den 17 mars 1939 ej skäl att göra ändring i vattendomstolens utslag.

Sedan målet fullföljts till Kungl. Maj:t, förklarade Kungl. Maj:t i dom den 27 september 1940, att företaget vore att anse såsom vattenavledning. Vid sådant förhållande och då, enligt vad hos Kungl. Maj:t blivit utrett angående områdets natur och betydelse såsom uppehållsort och häckningsplats för olika slag av fåglar, det måste antagas att ett genomförande av företaget skulle förorsaka en sådan bestående förändring av naturförhållandena, att betydande förlust för landets djurvärld vore att befara, fann Kungl. Maj:t, att företaget icke finge komma till stånd samt förklarade att till följd härav sökandena till företaget skulle vara skyldiga att svara för uppkomna kostnader för detsamma.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift den 28 februari 1941 har *Sven Gustaf Fransson, Frans Oskar Svensson, dödsboet efter Johan Alg. Johansson, Axel Malm, Harry Eriksson, Gustaf Petterson, Axel Nilsson, Thage Petterson samt Tor Ivar Johansson*, alla såsom sökande till förenämnda syneförrättning, hemställt om ersättning av statsmedel med 22,316 kronor för den förlust som tillskyndats dem genom att ifrågavarande torrlägningsföretag icke fått komma till stånd samt med 4,400 kronor för kostnader för syneförrättningen rörande företaget. Vidare ha nämnda personer med undantag för Thage Petterson i en till jordbruksdepartementet den 26 januari 1943 inkommen skrift förnyat sin framställning om ersättning för sistnämnda kostnader, vilka därvid angivits till 3,510 kronor. Över framställningarna ha utlåtanden avgivits av lantbruksstyrelsen den 15 februari 1943 och av statskontoret den 5 mars 1943. Lantbruksstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat yttrande av jordbrukskonsulenten hos Jönköpings läns hushållningssällskap H. Drake rörande storleken av de indirekta förluster, som åsamkats sökandenas fastigheter därigenom att företaget ej fått komma till stånd. Sökandena ha i sin förstnämnda framställning anfört i huvudsak följande.

Av ett av förrättningsmannen, lantbruksingenjören C. Berner, avgivet utlåtande framginge, att båtnaden genom företagets utförande vid syneförrättningen beräknats till 106,400 kronor. Arbetskostnaden för företaget hade beräknats till 66,000 kronor, vartill komme förrättnings-, domstolskostnader o. d. med 4,400 kronor. Kostnadssumman slutade alltså på inalles 70,400 kronor. Härav skulle dock, därest tillstånd till företagets utförande lämnats, enligt gällande bestämmelser kunnat erhållas statsbidrag av 26,820 kronor. Jordägarnas utgifter för företaget skulle alltså, därest detsamma kommit till utförande, endast uppgått till (70,400 — 26,820 =) 43,580 kronor. Nettovinsten för jordägarna skulle följaktligen ha utgjort (106,400 — 43,580 =) 62,820 kronor, varav på sökandena till förrättningen belöpte 22,316 kronor.

Då företaget ej fått komma till stånd hade sökandena till förrättningen i stället för att komma i åtnjutande av nämnda nettovinst måst ensamma bestrida kostnaderna för förrättning, rättegång o. d. med 4,400 kronor. Sökandena

förlorade alltså genom företagets inhiherande sammanlagt ett belopp av 26,716 kronor.

Såsom enda motiv för att företaget ej fått komma till stånd hade angivits, att betydande förlust för landets djurvärld vore att befara genom företagets utförande. Då alltså företagets inhiherande ansetts bliva till nytta för landet i dess helhet, syntes rättvisa och billighet kräva, att de förluster, som uppkomme för sökandena, ej skulle bäras av dem ensamma utan bestridas med statsmedel. Detta syntes så mycket mer motiverat som sökandenas ekonomiska resurser vore synnerligen begränsade. Samtliga vore sålunda innehavare av s. k. ofullständiga jordbruk, i det att fastigheternas innehav av odlad jord ej i något fall vore större än sex hektar. Avkastningen vore relativt liten, varav kunde inses, att varken föda eller full sysselsättning för en familj kunde åstadkommas på någon av dessa gårdar.

Vidare kunde framhållas, att de förluster som uppkomme genom företagets inhiherande säkerligen bleve betydligt större än vad som angivits. Därest företaget utförts, hade nämligen såväl den mänskliga arbetskraften som gårdarnas maskiner i form av radsåningsmaskiner, slåttermaskiner, tröskverk o. d. kunnat utnyttjas för fullt, vilket däremot ej nu vore fallet. Detsamma gällde ladugårdarna, vilka i de flesta fall vore nybyggda och med tanke på den beräknade blivande ökningen av arealen så stort tilltagna, att de skulle räcka även för detta tillskott. Den stora fördelen att ha både torr och relativt vattenbehållande jord till varje fastighet med säkerhet för tillräckligt foder åt kreaturen varje år kunde nu ej heller ernås.

Sökandenas senare framställning innehåller följande av lantbruksingenjören Berner vitsordade sammanställning beträffande de direkta kostnader, sökandena fått vidkännas för ifrågavarande företag.

Kostnader för syneförrättning inklusive godemansarvoden samt hantlangnings- och materialkostnader	kronor	2,608
Räntor å lån efter avdrag av ränteinkomster	»	625
Kostnader för arbetsstyrelsens resor, traktamenten och arvodet under rättegången	»	230
Porton, telefon o. d.	»	47
		<hr/>
	kronor	3,510.

I detta sammanhang torde jag få erinra om innehållet i jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 31 i anledning av en hos 1942 års riksdag väckt motion (II: 205) om utredning av frågan huruvida och under vilka förutsättningar ersättning av statsmedel skäligen borde beredas jordägare, som hindrades från att företaga torrläggning av honom tillhörig mark på grund av att torrläggningsföretaget såsom sådant skulle förorsaka intrång i något allmänt intresse. I utlåtandet har utskottet anfört följande.

Vid bedömande av frågan huruvida ersättning av allmänna medel skäligen bör utgå till enskilda personer på grund av ingripanden från det allmännas sida synes man böra skilja mellan de fall, då ingripandet riktar sig mot någon redan bestående enskild rätt eller rättighet, och de fall, då så icke är förhållandet. I det förra fallet synas allmänna rättsgrundsatser bjuda att ersättning beredes den som sålunda avhånts eller lider intrång i sin rätt eller sina intressen. I det senare fallet te sig förhållandena enligt utskottets uppfattning väsentligt annorlunda, i det att någon ovillkorlig rätt icke förefinnes för en enskild medborgare att genom vattenavledning förändra de bestående

naturförhållandena eller förorsaka intrång i andra därav beroende allmänna intressen, innan domstol eller eventuellt Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till företaget. I sistnämnda fall är det allmänna intresset redan bestående, medan det enskilda intresset är nytillträdande. Enligt vattenlagens bestämmelser tillkommer det i dylika fall den beslutande myndigheten att pröva, om företaget må komma till stånd eller icke. Därest skadan är större än nyttan, skall föreskrivas, att företaget icke må utföras. I dylika fall bör enligt utskottets uppfattning ersättning icke i allmänhet tillkomma torrläggningens intressets representanter. I anslutning till vad som anföres i motionen kan utskottet emellertid icke bortse från, att förhållandena ibland kunna vara sådana, att dylik ersättning torde kunna ifrågasättas. Sålunda kan det allmänna intresset ha uppträtt så pass sent under företagens planläggning, att de enskilda jordägarna icke skäligen bort räkna med detsamma vid undersökningarnas igångsättande, samt vidare företagens planerande ha åsamkat jordägarna avsevärda kostnader. Att såsom motionärerna ifrågasätta företaga en utredning av berörda förhållanden och med ledning av vad som därunder kan framkomma söka utforma generella regler för de fall, då ersättning i nämnda avseende bör ifrågakomma, torde emellertid enligt utskottets uppfattning icke vara lämpligt och för övrigt erbjuda synnerligen stora svårigheter bland annat i avseende å bestämmandet av ersättningens storlek och den lämpligaste formen för densammans erläggande. Utskottet vill sålunda icke förorda någon sådan utredning som föreslås i motionen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan och från fall till fall bedömer, huruvida omständigheterna skäligen böra föranleda framställning i ämnet till riksdagen.

Härjämte torde få erinras om en hos 1942 års riksdag väckt motion (II: 87), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att till sökandena till Horssjöns torrläggningföretag av år 1937 måtte utanordnas skälig ersättning för deras kostnader för undersökning och planläggning av företaget m. m. samt även, om skäl därtill ansåges föreligga, för den förlust de komme att göra genom att företaget icke finge komma till stånd. Jordbruksutskottet anförde i utlåtande, nr 52, över sistnämnda motion, vilket utlåtande av riksdagen godkändes, bland annat följande.

Utskottet har funnit sådana särskilda omständigheter föreligga, att starka billighetsskäl synas tala för att sökandena till företaget i fråga av statsverket erhålla bidrag till de förrättningskostnader, de visa sig ha fått vidkännas. Beträffande sättet för anvisande av statsbidrag vill emellertid utskottet erinra om att Kungl. Maj:t jämlikt kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag i vissa fall kan bevilja bidrag med upp till 75 procent av den godkända utredningskostnaden för torrläggningföretag. För den händelse sökandena till ifrågavarande företag icke i nämnda ordning kunna erhålla statsbidrag, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Vad angår frågan om ersättning av statsmedel till sökandena för »den förlust de komma att göra genom att företaget icke får komma till stånd» anser sig utskottet i enlighet med sitt utlåtande nr 31/1942 icke kunna tillstyrka sådan ersättning.

Lantbruksstyrelsen har i ärendet anförut följande.

Vad angår frågan om ersättning för den förlust sökandena förmenat sig ha åsamkats genom att ifrågavarande torrläggningföretag icke må komma

till utförande, vill ämbetsverket under återopande av vad jordbruksutskottet i utlåtande nr 31/1942 anfört avstyrka bifall till sökandenas framställning i denna del.

Vidkommande sökandenas hemställan om ersättning för kostnaderna för ifrågavarande syneförrättning m. m. må anföras följande.

Enligt 14 § kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) kan Kungl. Maj:t, därest vid planläggning av torrlägningsföretag utredningen giver vid handen, att i kungörelsen stadgade förutsättningar för erhållande av statsbidrag ej föreligga, bevilja statsbidrag till kostnaderna för utredningen. Enahanda gäller jämväl för det fall att i kungörelsen stadgade villkor för företags understödjande med statsbidrag föreligga, men Kungl. Maj:t med hänsyn till särskilda omständigheter finner sådant understödjande icke böra komma i fråga. I båda fallen må statsbidrag beviljas med högst sjuttiofem procent av den godkända utredningskostnaden.

Då ifrågavarande torrlägningsföretag jämlikt Kungl. Maj:ts förutberörda dom icke må komma till utförande, torde nyssnämnda bestämmelser icke vara tillämpliga i förevarande fall. Lantbruksstyrelsen finner emellertid i likhet med vad jordbruksutskottet uttalat starka billighetsskäl tala för att sökandena av statsmedel beviljas ersättning för de direkta kostnaderna för det planerade företaget i enlighet med de i förenämnda stadgade angivna grunderna.

Vad beträffar de i sökandenas framställning angivna kostnaderna å tillhoppa 3,510 kronor, till vilkas bestridande statsbidrag sökes, har lantbruksstyrelsen intet att erinra beträffande den till 2,608 kronor upptagna posten avseende kostnader för syneförrättningen m. m. Vidkommande posterna kostnader för arbetsstyrelsens resor m. m. å 230 kronor samt porton, telefon m. m. å 47 kronor vill lantbruksstyrelsen, om ock med tvekan, tillstyrka, att ersättning av statsmedel med hänsyn till de särskilda omständigheterna i förevarande fall beviljas jämväl för bestridande av nämnda kostnader. I fråga om den till 625 kronor upptagna posten räntor å lån efter avdrag av ränteinkomster finner lantbruksstyrelsen sig icke kunna förorda, att ersättning av statsmedel utgår. I den kostnadsberäkning, som ligger till grund för beviljande av statsunderstöd till torrlägningsföretag, inräknas som regel icke räntekostnader.

Sammanlagda beloppet av de kostnader, till vilka ersättning av statsmedel enligt lantbruksstyrelsens mening bör ifrågakomma, uppgår sålunda till $(2,608 + 230 + 47 =) 2,885$ kronor och det belopp, varmed statsbidrag i enlighet med nyss antydda grunder synes böra utgå, till $\left(\frac{75}{100} \times 2,885 =\right) 2,163$ kronor 75 öre eller i runt tal 2,160 kronor.

Statskontoret har anfört följande.

Med hänsyn till 1942 års riksdags i ämnet gjorda uttalande avstyrker statskontoret bifall till framställningen om ersättning av statsmedel för förlust, som tillskyndats sökandena genom att i ärendet omförmälda torrlägningsföretag ej kommit till utförande. Vidkommande sökandenas hemställan om ersättning för kostnaderna för ifrågavarande syneförrättning med tillhoppa 3,510 kronor synes det statskontoret skäligt att sökandena av statsmedel beredas ersättning för de direkta kostnaderna för det planerade företaget i enlighet med de i 14 § kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) angivna grunderna. Vad beträffar de i sistnämnda belopp ingående posterna synes ersättning böra utgå allenast för de i posten kostnader för syneförrättning m. m. avsedda kostnaderna. Enligt vad statskontoret inhämtat inräknas nämligen i

regel icke det slag av kostnader, som avses i de övriga tre posterna, i den kostnadsberäkning, som ligger till grund för beviljande av statsunderstöd till torrlägningsföretag. Därest vad statskontoret nu anfört skulle vinna beaktande, torde ett anslag, beräknat enligt här förut antydda grunder, å $\left(\frac{75}{100} \times 2,608 =\right)$ 1,956 kronor eller i runt tal 1,960 kronor böra äskas av riksdagen såsom bidrag till bestridande av nyssnämnda kostnader för syneförrättning m. m.

*Före-
draganden.*

I likhet med lantbruksstyrelsen och statskontoret kan jag icke tillstyrka sökandenas framställning i vad den avser ersättning för den förlust, som må ha åsamkats dem genom att ifrågavarande torrlägningsföretag icke fått komma till stånd. Däremot finner jag, i anslutning till vad 1942 års riksdags jordbruksutskott i sitt utlåtande nr 52 anfört, starka billighetsskäl tala för att sökandena till företaget av statsmedel erhålla bidrag till de direkta kostnader för det planerade företaget som de fått vidkännas. Bidraget synes böra utgå i enlighet med de i 14 § kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) angivna grunderna och bör, med hänsyn till vad statskontoret anfört, beräknas å de för syneförrättning m. m. upptagna kostnaderna, 2,608 kronor. På grund härav förordar jag, att för ändamålet må anvisas ett belopp av $\left(\frac{75 \times 2,608}{100} =\right)$ i runt tal 1,960 kronor, vilket belopp bör utgå av statens avdikningsanslag. Härtill synes riksdagens medgivande böra inhämtas. Beloppet torde icke böra inräknas i det belopp, som enligt riksdagens medgivande för visst år må beviljas jämlikt gällande bestämmelser för avdikningsanslagets användning.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till bidrag för bestridande av kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län må från statens avdikningsanslag utgå ett belopp av 1,960 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.